

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA
MOLIYAVIY HISOBOTNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA
TAKOMILLASHTIRISH**

Ilmiy rahbar: Baymuratova Malika

EMU University, “Mutaxassislik fanlar” kafedrası assistenti

Talaba: Ortiqjonova Mubina

EMU University, Buxgalteriya hisobi 1 kurs talabasi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimini xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) asosida takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari tadqiq etilgan. Raqamlashtirish jarayonlarining buxgalteriya hisobiga ta’siri, avtomatlashtirilgan axborot tizimlarining afzalliklari hamda xalqaro standartlarni joriy etishning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, O‘zbekistonda buxgalteriya hisobini raqamlashtirish jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *raqamli iqtisodiyot, IFRS, buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, avtomatlashtirish, ERP tizimlari, raqamli transformatsiya, moliyaviy axborot.*

Kirish. Jahon iqtisodiyotida kechayotgan raqamli transformatsiya jarayonlari barcha sohalar qatori buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot tizimiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash va tahlil qilish texnologiyalarining takomillashuvi moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

So‘nggi yillarda korxonalar faoliyatida elektron hujjat aylanishi, bulutli texnologiyalar, sun‘iy intellekt, Big Data va ERP tizimlaridan foydalanish kengayib bormoqda. Bu esa buxgalteriya ma’lumotlarining aniqligi, tezkorligi va ishonchliligini ta’minlash imkoniyatlarini yaratmoqda.

Shu bilan birga, globallashtirish sharoitida xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini joriy etish iqtisodiyot subyektlarining investitsion jozibadorligini oshirish, xorijiy investorlar uchun moliyaviy ma’lumotlarning tushunarligini ta’minlash va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshlikni kuchaytirishning muhim omili hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida ham buxgalteriya hisobi tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish va raqamlashtirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmogda. Shu sababli mazkur mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyati tobora ortib bormoqda.

Tadqiqot maqsadi – raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni xalqaro standartlar asosida takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlarini aniqlash hamda samarali takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotni amalga oshirish jarayonida quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi:

- ilmiy adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil usuli;
- iqtisodiy-statistik tahlil;
- tizimli yondashuv;
- umumlashtirish va xulosa chiqarish usullari.

Tadqiqotning nazariy asosini xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS), raqamli iqtisodiyot sohasidagi ilmiy ishlar, O‘zbekiston Respublikasi normativ-huquqiy hujjatlari hamda xorijiy mamlakatlar tajribasi tashkil etadi.

Tadqiqot natijalari. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi buxgalteriya hisobi tizimida sifat jihatidan yangi bosqichni shakllantirmoqda. An’anaviy qog‘oz hujjatlar o‘rmini elektron ma’lumotlar bazalari egallamoqda. Bugungi kunda SAP, Oracle, QuickBooks, 1C va boshqa ERP platformalari buxgalteriya operatsiyalarining asosiy qismini avtomatlashtirish imkonini bermoqda. Buning natijasida:

- inson omili ta’siri kamayadi;
- hisob-kitoblardagi xatolar qisqaradi;
- moliyaviy ma’lumotlarni qayta ishlash tezlashadi;
- boshqaruv qarorlarini qabul qilish samaradorligi ortadi;
- hisobotlarni shakllantirish muddati qisqaradi.

Ayniqsa, soliq hisobotlari, ish haqi hisoblash, debitorlik va kreditorlik qarzlarni monitoring qilish kabi jarayonlarda raqamli texnologiyalar yuqori samaradorlikni ta’minlamoqda.

ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari korxonalar resurslarini yagona axborot maydonida boshqarish imkonini beradi. Ushbu tizimlar moliyaviy hisobotlarni avtomatik shakllantirish, xarajatlarni nazorat qilish hamda korxonalar faoliyatini real vaqt rejimida kuzatish imkoniyatini yaratadi. Natijada korxonaning moliyaviy holati to‘g‘risidagi ma’lumotlar tezkor va ishonchli shakllanadi.

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari moliyaviy ma’lumotlarni tayyorlash va taqdim etishning yagona tamoyillarini belgilaydi. IFRSni joriy etishning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

1. Investitsion jozibadorlikning oshishi. Xorijiy investorlar xalqaro standartlar asosida tayyorlangan hisobotlarga ko‘proq ishonch bildiradi. Natijada korxonalar uchun xalqaro kapital bozorlariga chiqish imkoniyatlari kengayadi.
2. Shaffoflikning kuchayishi. Korxonaning moliyaviy holati va faoliyat natijalari aniq hamda xolis aks ettiriladi.
3. Xalqaro taqqoslash imkoniyati. Turli mamlakatlardagi korxonalar moliyaviy ko‘rsatkichlarini o‘zaro taqqoslash osonlashadi.
4. Korporativ boshqaruv sifatining oshishi. Moliyaviy axborotlarning ochiqligi boshqaruv samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda O‘zbekistonda banklar, sug‘urta tashkilotlari va yirik aksiyadorlik jamiyatlari bosqichma-bosqich IFRS talablariga muvofiq moliyaviy hisobot yuritishga o‘tmoqda.

Raqamlashtirish va xalqaro standartlarni joriy etishdagi muammolar. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar va IFRSni joriy etish jarayonida qator muammolar mavjud.

Kadrlar malakasining yetarli emasligi. Ko'plab buxgalterlar zamonaviy axborot texnologiyalari hamda xalqaro standartlar bo'yicha chuqur bilimga ega emas.

Dasturiy ta'minot xarajatlarining yuqoriligi. Ayniqsa, kichik biznes subyektlari uchun zamonaviy ERP tizimlarini xarid qilish katta moliyaviy xarajatlarni talab qiladi.

Kiberxavfsizlik muammolari. Moliyaviy ma'lumotlarning maxfiyligi va yaxlitligini ta'minlash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biridir.

Integratsiya muammolari. Mavjud milliy hisob tizimlarini xalqaro standartlar bilan uyg'unlashtirish ma'lum texnik va tashkiliy qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi tizimi faqat hisob-kitob funksiyasini bajarib qolmay, balki strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun muhim axborot manbaiga aylanmoqda.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi raqamli texnologiyalar va IFRS standartlarining uyg'unlashuvi korxonalarining moliyaviy samaradorligini oshirishga xizmat qilishini tasdiqlaydi. Xususan, sun'iy intellekt va mashinali o'qitish texnologiyalaridan foydalanish buxgalteriya hisobining kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish moliyaviy operatsiyalarning xavfsizligi va shaffofligini yanada kuchaytirishi mumkin. Ushbu texnologiyalar audit jarayonlarini soddalashtirish va moliyaviy firibgarliklarning oldini olish imkonini beradi.

O'zbekiston sharoitida esa milliy dasturiy mahsulotlarni yaratish, kadrlar salohiyatini oshirish va axborot xavfsizligini ta'minlash ustuvor vazifalar sifatida qaralishi lozim.

Xulosa. Tadqiqot natijalari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, raqamli iqtisodiyot sharoitida buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotni xalqaro standartlar asosida takomillashtirish korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Raqamli texnologiyalar moliyaviy ma'lumotlarni qayta ishlash samaradorligini oshirsa, IFRS hisobotlarning shaffofligi va xalqaro miqyosda tan olinishini ta'minlaydi. Ushbu ikki omilning uyg'unlashuvi korxonalar faoliyatini yangi bosqichga olib chiqadi.

Taklif va tavsiyalar. Korxonalarda ERP tizimlarini keng joriy etish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish;

Buxgalterlar va moliya mutaxassislari uchun IFRS hamda raqamli texnologiyalar bo'yicha muntazam malaka oshirish kurslarini tashkil etish;

Milliy dasturiy mahsulotlar va ERP yechimlarini ishlab chiqishni qo'llab-quvvatlash;

Moliyaviy ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha zamonaviy kiberxavfsizlik standartlarini joriy etish;

Kichik biznes subyektlari uchun IFRSga moslashtirilgan soddalashtirilgan raqamli hisobot platformalarini yaratish;

Sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalarini moliyaviy hisobot tizimlariga bosqichma-bosqich integratsiya qilish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. IFRS Foundation. International Financial Reporting Standards (IFRS). London, United Kingdom.
2. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot bo‘yicha normativ-huquqiy hujjatlar.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining moliyaviy hisobotni xalqaro standartlarga o‘tkazish bo‘yicha qarorlari va farmonlari.
4. Romney M.B., Steinbart P.J. Accounting Information Systems. Pearson Education.
5. Garrison R., Noreen E., Brewer P. Managerial Accounting. McGraw-Hill Education.
6. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.
7. Deloitte. Digital Transformation in Accounting and Finance.
8. PwC. Global Digital Accounting Survey Reports.
9. OECD. Digital Economy Outlook.
10. World Bank. Digital Development Reports.